

Wie heeft God gemaakt?

Pieter de Boer

De auteur, emeritus hoogleraar materiaalkunde in Londen, gaat in dit boek in op de aloude vraag waar God vandaan komt. Hij stelt dat natuurwetenschappers dezelfde zoektocht maken als theologen. Andrews gaat met name in op de discussie die is opgerakeld door de 'nieuwe atheïsten'. Je zou de redenertrant van deze beweging de 'wetenschap van de gatheorie' kunnen noemen. Nieuwe atheïsten verwijten christenen in sprookjes te geloven, terwijl je kunt ontdekken dat zij zelf heel veel dingen voor waar aannemen, zonder daar bewijzen voor te hebben. Uitgebreid gaat Andrews in op de verschillende soorten wetten die er zijn. Daarbij tekent hij aan dat de wetten de grenzen bepalen, ze bepalen niet hoe we het spel moeten spelen. Vanuit de wetten kun je daarom niets verklaren over de oorsprong. In schoolboeken waarin gesproken wordt over het ontstaan van het heelal worden diverse wetten als reeds aanwezig verondersteld. Maar als er niets is, is de bijdrage van bijvoorbeeld de zwaartekracht aan het ontstaan van de elementen zeer onwaarschijnlijk. Of je moet aannemen dat de zwaartekracht bij een eventuele 'big bang' negatief was, maar dat is natuurkundig lastig te verklaren.

Over natuurlijke selectie zegt hij dat 'een vluchtreflex bij een groene kool om te vluchten voor een konijn' geen vorm van natuurlijke selectie is. Deze selecties kunnen alleen voorkomen in functionerende systemen. Zeker als er gesproken wordt over complexe systemen is er geen sprake van zich herhalende patronen, maar juist van afwijking van het patroon.

Elk hoofdstuk begint met een samenvatting en uitleg van moeilijke begrippen. Het boek biedt veel stof tot nadenken, ook voor mensen die minder thuis zijn in deze ingewikkelde en tevens boeiende materie.

E.H. Andrews, *Wie heeft God gemaakt? Op zoek naar een allesverklarende theorie*, uitgeverij Maatkamp, Zelfhem 2012, € 19,90.

De echte crisis is de crisis van de mens

Roel Jongeneel

Foley onderneemt in zijn boek een zoektocht om te begrijpen wat geluk is en waarom mensen maar zo moeilijk gelukkig kunnen worden. Hij gebruikt daarvoor inzichten uit de filosofie, religiewetenschappen, psychologie en de neurowetenschap. Het blijkt lastig om het geluksbegrip in de vingers te krijgen. De een noemt het een toestand, de ander denkt aan een streven, terwijl het Griekse *eudaimonia* verwijst naar geluk als 'bloeien'. John Stuart Mill denkt dat je gelukkig kunt worden door juist niet op je eigen geluk gericht te zijn.

Het is niet alleen lastig om geluk te definiëren, maar het is misschien nog wel lastiger het te bereiken of het in stand te

houden. Foley laat aan de hand van vele voorbeelden uit de sfeer van het werk, de liefde en het ouder worden zien hoe absurd onze cultuur in elkaar zit en hoe ze het mensen onmogelijk maakt om gelukkig te worden. Een voorbeeld: aan de hand van een beschrijving van hoe moderne relaties zich ontwikkelen, concludeert Foley dat geliefden meer van elkaar verwachten, maar paradoxaal genoeg minder willen geven. Een ander voorbeeld: er is in onze cultuur sprake van een onverschilligheid die gevoed wordt door het neutraliserende effect van het relativisme. Het mooie daarvan is volgens Foley dat alles evenveel betekenis krijgt; de keerzijde ervan is dat alles ook even betekenisloos wordt.

Hoewel een heel deel van het boek over strategieën gaat over hoe met het vaak absurde leven om te gaan, komt Foley nauwelijks met aanbevelingen. Hij laat meer zien wat mensen doen, hoe ze een *modus vivendi* zoeken en eigenlijk maar wat aanrommelen, ook al voelen ze wel dat er van alles rammelt. Het absurde laat zich volgens Foley ook niet zomaar in een plaatje passen: *muddling through* is waarschijnlijk de beste strategie. Een nog beter recept: niet te veel nadenken of moeilijk doen, maar liever wat plezier beleven.

Foley schrijft als een impressionist: hij zet snel beelden neer, waarvan je regelmatig denkt: dit kan toch niet waar zijn; maar andere sfeertekeningen, bijvoorbeeld die over de rol van de sociale media, zijn trefzeker en laten het in allerlei opzichten paradoxale van het moderne leven zien. In het boek zit een flinke dosis existentialisme: de mens is niets anders dan wat hij van zichzelf maakt. Was er bij Sartre nog de vrijheid, bij Foley bestaat deze eigenlijk niet meer (de mens is niet vrij om te kiezen). Wie dit boek tot zich laat doordringen, wordt er niet vrolijk van. Tegelijkertijd daagt het wel uit: hoe valt christelijk geloven en filosofen relevant te maken voor deze tijd? De echte crisis is niet die van de economie, maar die van de mens!

Michael Foley, *Absurde overvloed. Waarom het zo moeilijk is om gelukkig te worden*, Atlas-Contact, Amsterdam/Antwerpen 2012, € 24,95

Democratie in tijden van toenemende ongelijkheid

Roel Jongeneel

Wat is er aan de hand met de democratie? We zien erosie van het politieke vertrouwen, afnemende legitimiteit van democratische instellingen en een tanende zeggingskracht van idealen als gelijkheid, solidariteit en respect. De filosoof en historicus Pierre Rosanvallon (1948) is een van de meest spraakmakende denkers over de hedendaagse democratie.

Zijn boek is een gelegheidsuitgave naar aanleiding van de toekenning van de Spinozalens 2012. Het boek bevat een aantal bijdragen van Rosanvallon, waaronder zijn rede bij de

aanvaarding van de prijs en de inleidingen van zijn drie meest recente boeken. Verder bevat het een heel goede introductie in de persoon en het werk van Rosanvallon van de hand van Ido de Haan. Ten slotte is er ook een boeiend interview van Frank Meester met de laureaat opgenomen.

Rosanvallon komt uit de christelijk sociale beweging, in Frankrijk destijds bekend onder de naam *Deuxième gauche*. Deze beweging heeft, geïnspireerd door het arbeiderszelfbestuur in Hongarije, sterk gepleit voor het instellen van zelfbestuur in bedrijven, maar ook daarbuiten. Anders dan de Franse communisten, met hun radicale en totalitaire benadering, wilde men gaan voor fundamentele democratisering van bedrijven en andere instituties. Hoewel het nu over heel andere zaken gaat, vormen democratie en democratisering nog steeds de rode draad in Rosanvallon's denken.

Een van de bekendste boeken van Rosanvallon is *La crise de l'État-providence*, waarin hij de crisis van de verzorgingsstaat analyseert als niet zozeer een financiële crisis, maar een politiek ideologische crisis. Anders dan bijvoorbeeld Rawls (neoliberalisme) pleitte Rosanvallon niet voor een minimale overheidszorg op basis van een nieuw gelijkheidsideaal, maar voor een socialisatie en decentralisatie van de publieke sector en voor de overdracht van taken aan niet-publieke instellingen.

Rosanvallon ziet een democratie als politieke activiteit, een verzameling instituties en als een gemeenschap. In zijn boek *La contre-démocratie* gaat hij in op de politieke kant en bespreekt hij de rol van positief wantrouwen (zoals dit bijvoorbeeld in het populisme tot uitdrukking komt) en kritisch burgerschap. De vele democratische instituties (ziekenhuizen, omroepen, rechtbanken) zijn het onderwerp van *La légitimité démocratique*. Hij benadrukt dat zij hun legitimiteit niet alleen in de democratie (de wil van de meerderheid) vinden, maar ook in hun onpartijdigheid richting minderheden. De gemeenschapskant komt aan bod in *La société des égaux*. Daarin wijst Rosanvallon erop dat het woord democratie eigenlijk pas laat na de Franse en Amerikaanse revoluties in omloop kwam en dat was op het moment dat de democratie werd verbonden met de gewone man en de nieuwe opkomende middenklasse. Hij signaleert in tegenstelling tot die periode dat nu de ongelijkheid weer toeneemt en pleit voor vormen van ontmarking om dit tegen te gaan en een cultuur van gelijkheid en cohesie te bevorderen.

Rosanvallon is een boeiend denker met een wat Franse focus. Maar de thematiek die hij aan de orde stelt, is actueel en raakt evenzeer Nederlandse democraten. Democratie is en blijft een spannend gebeuren.

Pierre Rosanvallon, *Democratie en tegendemocratie*, Boom, Amsterdam 2012, € 14,95

